

ODGOJ¹ ZA LJUDSKO DOSTOJANSTVO KROZ VJERNOST KRISTU I EVANĐELJU

U jednom prethodnom članku² nastojali smo vidjeti Božji plan o čovjeku u prvoj knjizi Biblije, tj. razotkriti tko je i što je čovjek u stvarateljskim Božjim naumima. Ovdje ćemo pokušati precizirati kako je Krist taj plan ostvario na svojoj osobi i kako kršćanin ostvaruje svoje zvanje čovjeka u jedinstvu s Kristom.

I. Isus Krist – ostvarenje autentičnog čovjeka

Prvi Adam i njegovi potomci nisu uspjeli ostvariti Božji plan o čovjeku. Ali ono što nije uspjelo njima, uspjelo je „novom Adamu”, Isusu Kristu. Svojim životom, smrću i uskrsnućem, on je u potpunosti ostvario zvanje čovjeka, ispunio Božji plan o čovjeku. Tako je postao pravi „Sin Čovječji”, autentični čovjek, čovjek po Bogu. Upirući na nj prstom, Pilat proročki veli: „Evo čovjeka!” (Iv 19,5: Ecce homo!).³ Dakle, otkako je Isus prošao zemljom kategorija autentičnog čovjeka nije više *u-topija* (ono što još nigdje stvarno ne postoji), nego *topija* (ono što negdje već stvarno postoji). Krist i čovjek – istinski autentični čovjek – tvore nerazdruživo jedinstvo. I upravo jer je on postao prototip uspjelog čovjeka, autentičnog ljudskog bića, razmatranje o čovjeku, njegovu pozivu i dostojanstvu nužno uključuje razmatranje o Kristu Isusu.⁴ Odsada su antropologija i

1. Odgoj je pomoć koja se pruža jednom ljudskom biću da bude ili postane čovjek u pravom i punom smislu riječi. Stoga „pravi odgoj ide za izgradnjom ljudske osobe u vidu konačne svrhe” (Gravissimum educationis, br. 1). Pomaže mu da u tom pravcu razvije sve svoje sposobnosti. Ovdje ćemo nastojati ukazati na pomoć koju Krist i njegovo evanđelje pružaju čovjeku za njegov cjeloviti razvoj.

2. M. VUGDELIJA, Odgoj za ljudsko dostojanstvo kroz vjernost Bibliji, u: S.A. Baćak (ur.), „Redovnički odgoj-Promicanje ljudskog dostojanstva”, Zagreb 1986, 15-36.

3. Moguće je za Ivana, koji drugdje poistovjećuje na paradoksalan način Isusovo „uzvišenje” i njegovu „slavu” s raspinjanjem (Iv 3,14; 8,28; 12,32.34; 13,31-32), da je on u tom Pilatovu izričaju vidio ispovijest vrhunskog čovjeka, pravoga „Sina Čovječjeg”. Drugim riječima, on bi bio nesvjesni prorok istinskog Kristova čovještva, jednako kao što je Kaifa bio nesvjesni prorok Isusova identiteta univerzalnog Otkupitelja (Iv 11,51-52). Usp. A. VAN-HOYE, Cristo ricreatore dell’ uomo e dei suoi diritti, u: G. Concetti – ur. – I diritti umani –AVE–, Rim 1982, 39; L. BOFF, Riflessioni sull’ essenza del cristianesimo, u: F. Arduzzo –ur.–, La teologia contemporanea –Marietti–, Torino 1980, 600.

4. Nije Isus vrhunac ljudskih ideala samo za kršćane. Svi oni koji su se trudili ili se danas trude da stvore novoga čovjeka u svijetu, pripadali oni ne znam kojem svjetonazoru, ne mogu mimoći Iusa. M. Gandhi, zastupnik revolucije nenasilja, javno ispovijeda: „Isus zauzima u mom srcu mjesto velikog učitelja čovječnosti koja je znatno utje cala na moj život” (Citirano prema: S. DE FIORES, Gesù Cristo, u: AA. VV., Nuovo dizionario di spiritualità –EP–, Rim 1979, 703). Znakovito je u tom pogledu da se i najoštrija protucrkvna polemika, koja se provlačila stoljećima modernog doba, zaustavljala i zašutjela pred spomenom na

kristologija nerazdvojive.⁵ U stvari, „misterij čovjeka postaje doista jasan jedino u misteriju utjelovljene Riječi” (GS, br. 22).⁶ Dosljedno tome, ne može se poznavati savršeno čovjeka i njegovo dostojanstvo ako se ne vodi računa o Kristu i njegovu nauku. Jedino Krist je kadar objaviti čovjeka njemu samomu. Isus Krist, i sam čovjek (1 Tim 2,5), objavio je tko je i što je čovjek⁷ ostvarujući u svom životu i svojoj pashi njegovo izvorno određenje. Otkriti to autentično ljudsko Isusovo lice znači pokazati suvremenom čovjeku najuzvišenije dostojanstvo do kojeg je stiglo čovječstvo u čovjeku Isusu i pokazati mu vrhunski ideal⁸ svakog čovjeka. Za toga posljednjeg Adama, definitivnog čovjeka, Ivan će s pravom kazati da je on jedini čovjekov „put, istina i život” (Iv 14,6). Dosljedno tome, da bi čovjek ispunio Božji plan o sebi (Ef 1,2-14), on treba pokušati reproducirati u sebi sliku Sina,

---

osobu Isusa iz Nazareta, osjećajući da bi uvreda njemu bila u isto vrijeme uvreda njoj samoj, razlozima njezina ideala, srcu njezina srca (usp. D. PORZIO, *Incontri e scontri col Cristo*, Milano 1971, 234). Štoviše, neki se marksisti javno priznaju Kristovim baštinicima i dužnicima braneći i veličajući njegov stav potpune skrbi za bližnjega, posebno za one koji su trpjeli, bili socijalno ugroženi i slabi. Machovec ide dotle da izjavljuje: „Ako bih trebao živjeti u svijetu koji bi potpuno zaboravio 'stvar Isusovu', onda radije ne bih više živio” (M. MACHOVEC, *La „causa di Gesù” e l' autoriflessione marxista*, u: *Marxisti di fronte a Gesù - Queriniana -*, Brescia 1976, 134). Dakle ni laicistička ni ateistička misao nije mogla zaobići Isusa, nego ga proglašava modelom i nadahniteljem borbe za čovjeka. Isus tu ostaje u svom čovječstvu, sa svojim izborima i svojim vrijednostima, ali prečitavan i prosuđivan sa svjetovnog gledišta. To je potvrda da su „svi temeljni događaji Kristova života, koji su postali stožerni simboli kršćanske vjere, prevedivi u čisto ljudski i laicistički jezik” (L. LOMBARDO-RADICE, *Figlio dell' uomo*, u: I. Fetscher-M. Machovec -ur.-, *Marxisti di fronte a Gesù*, 23), tj. da se i u tom ozračju mogu pozitivno vrednovati. Svjestan svega toga, već je T. de SCHARDIN s pravom istakao: „Najtradicionalnije kršćanstvo može poprimiti tumačenje u kojem se već nalaze najuzvišenije težnje našega vremena” (L' ambiente divino, Milano 1968, 18). Svojim osjećajem za slobodu, svojom dosljednošću i svojom sposobnošću da ljubi, Isus ostaje prototip autentičnog čovječstva u svim ljudskim sredinama!

5. Usp. PAVAO VI, *Allocuzione ai partecipanti al VII congresso tomistico internazionale 12 settembre 1970*, u: AAS 62 (1970), 606: „L' antropologie est indissociablement. . . christologie; le type authentique de l' homme vivant c' est le Christ préfiguré en Adam”; K. RAHNER, *Saggi di cristologia e di mariologia*, u: F. ARDUSSO (ur.), *La teologia contemporanea*, 423.

6. To je razlog zašto je Koncil želio „govoriti svima u svjetlu Krista. . . , da osvjetli misterij čovjeka. . . ” (GS, br. 10). Da je Krist ključ za razumijevanje te velike i središnje stvarnosti koja se zove čovjek, opetovano i uporno ističe i Ivan Pavao II. U svojoj glasovitoj homiliji u Varšavi kliče: „Čovjek se ne može shvatiti do kraja bez Krista. . . Isključenje Krista iz čovjekove povijesti jest akt protiv čovjeka. . . Krist ne prestaje biti stalno otvorena knjiga o čovjeku, o njegovu dostojanstvu. . . ” (IVAN PAVAO II, *Homilija u Varšavi*, 2. lipnja 1979, u: AAS -1979-, 735-740; usp. ISTI, *Redemptor hominis*, br. 7-13.

7. On ne izlaže traktat o tome tko je čovjek. Načinom svog ophođenja s njime, objavom njegovih odnosa s Bogom, idealom koji pokazuje za međuljudske odnose, Isus obznajuje čovjeka tko je i što je on u Božjem videnju. A to je upravo važno kad se ide definirati što je čovjek u sebi (usp. L.R. MORAN, *Cristo nella storia della salvezza -Cittadella-*, Assisi 1969, 214).

8. Pod idealom shvaćamo „ono što se u misli predstavlja kao model savršenosti, dakle, ono što je savršeno, što je kako bi se željelo” (GARZANTI, *Dizionario della lingua italiana*, pod riječju „ideale”).

treba ići istim putem kojim je hodio Isus iz Nazareta.⁹ Cilj je ovoga članka da pokaže na osnovi novozavjetnih tekstova kako je Isus ostvario to izvorno čovjekovo zvanje, tj. kako je postao savršen čovjek, koje su označnice toga novog čovjeka po Bogu, koje dostojanstvo pripada tom novom čovjeku i kako kršćanin treba živjeti da bi bio u skladu sa svojim dostojanstvom.

1. Isus: savršena slika Božja

U Bogo-čovjeku Isusu Kristu nalazi se stjecište dvaju vidova vječnoga čovjekova problema, problema poniranja u otajstvo samoga sebe i u otajstvo Boga. Kao savršena slika Božja on nam je objavio tko je i što je Bog i koje označnice karakteriziraju njegovo božansko biće. Istovremeno nam je obznanio i tko je i što je čovjek i kakav bi on trebao biti kao biće stvoreno na sliku i priliku Božju. Kao takav Krist ostaje zadnji kriterij spoznaje i vrednovanja čovjeka. Ocrtavajući Isusa kao savršenu sliku Božju, sami po sebi se pomaljaju i obrisi autentičnog čovjeka, čovjeka po Bogu.

Novi zavjet ne odbacuje antropologiju knjige Postanka. On preuzima temu „slike Božje”, ali u novom svjetlu. Polazi od nje u promatranju čovjeka, ali je produbljuje i precizira novim uvidima. Novina koju on tu unosi sastoji se u prečitavanju tih tekstova u svjetlu Kristova događaja. Znakovito je u tom pogledu da se gotovo svi novozavjetni odjeci teme „slike Božje” promatraju u vezi s Isusom.¹⁰ Tu se „čovjek Isus Krist” (1 Tim 2,5) uzima kao polazišna i završna točka kršćanske antropologije. U stvari, kršćanin tumači taj nauk polazeći od Isusa Krista, „središta Sv. pisma. . . i ključa za tumačenje ljudskog života”.¹¹ Pavao snažno i učestalo ističe da je Isus Krist prava slika Božja. Svi drugi ljudi pozvani su da postanu slika Božja, da se oblikuju na sliku utjelovljenog Sina Božjega. Kao savršena slika Božja Isus je istina o čovjeku, ne samo jer je ostvario njegovo zvanje nego i jer mu objavljuje vječni plan za koji ga je Bog odredio. Naime, u Isusu se ostvarilo ono što je Bog želio učiniti od čovjeka: sliku samoga sebe. Dosljedno tome, istinska slika Božja koja treba odsijevati na svakom čovjeku, jest slika Sina, „nebeskog čovjeka”, tj. čovjeka po Bogu (1 Kor 15,49). U tom smislu vjera je plod slušanja i poslušnosti s ciljem da se postane suobličeni slici Krista u nasljeđivanju. Stoga je tvrdnja po kojoj su svi ljudi stvoreni na sliku Božju (Post 1,26 sl.) u isto vrijeme čovjekov poziv, njegovo zvanje. Biti čovjek, što je isto što i biti slika Božja, to je čovjekova zadaća, njegovo poslanje. Svoj duhovni identitet trebamo izboriti, postići, ostvariti; u funkciji tog identiteta trebamo živjeti. Dakle,

9. Polazeći s tog stajališta, PIO XI. zaključuje „da nije uistinu i puninski ljudsko ako ne ono što je kršćansko, i da je neljudsko ono što je protukršćansko (Allocuzione del Natale 1938, u: I. GIORDANI –ur.–, Le encicliche sociali dei papi, Rim 1956, 658).

10. Izuzetak tvori Jak 3,9, gdje se prekora one koji svojim jezikom proklinju „ljude koji su stvoreni na sliku Božju”.

11. H. ESSER, L' uomo nuovo nel mondo, u: L. Coenen-E. Beyreuther (ur.), Dizionario dei concetti biblici del Nuovo Testamento (EDB), Bologna 1976, 1929.

činjenica da je čovjek „slika” Božja ne iscrpljuje se za čovjeka u statičkoj strukturi, koja bi bila dana jednom zavazda, nego stavlja čovjeka u neprestani dinamizam: on jest slika Božja i u isto vrijeme treba to postati. To znači da pretežno „statička perspektiva koja je vlastita SZ-u, po kojoj je svaki čovjek slika Božja, poprima u NZ-u dinamičku dimenziju: čovjek je pozvan da postane slika Božja u Kristu”.¹² Prva utemeljuje dostojanstvo svakoga čovjeka koje se ne smije profanirati; druga potiče sve na aktivno življenje vjere, na autentično samoostvarivanje i potvrđivanje. Tu se nalazi za čovjeka polazište svega onoga što se zove napredak, inicijativa, kretanje prema boljem, ostvarenje vlastitog identiteta, *moralni život*. U stvari, čovjekova sličnost s Bogom ne očituje se u prvom redu u njegovu „gospodarenju” nad svijetom, što ostaje izvan čovjeka, nego u izgradnji samoga sebe u prisutnosti Božjoj i u povezanosti s njegovim djelom, tj. u *moralnom životu*. Tvrdnja je bremenita posljedicama koje ističu primarnu važnost moralnog života. U tom viđenju stvari ljudsko dostojanstvo se ne prikazuje samo kao ontološki elemenat, nego i kao važni deontološki čimbenik. Za apostola Pavla, u stvari, baš ono što je dar i milost treba postati predmet zalaganja. Dostojanstvu, s kojim je čovjek obdaren u stvarateljskom i otkupiteljskom djelu Božjem, treba odgovarati i primjereno ponašanje. Indikativ se tu i imperativ isprepliću, prožimaju.

I starozavjetna i novozavjetna objava predlaže bez oklijevanja nauk o *teomorfizmu čovjeka*. Kristovo utjelovljenje samo potvrđuje taj *teomorfizam*, tj. tumači stari izričaj objave: Bog je stvorio čovjeka na svoju vlastitu sliku. Po Pavlu, u stvari, i stari Adam bio je stvoren na sliku novoga — Krista.¹³ Polazeći od poimanja Krista kao novog Adama (usp. Rim 5,12-21), Pavao zaključuje da je Isus prava „slika Božja” (2 Kor 4,4; Iv 12,45; 14,9), „slika Boga nevidljivoga” (Kol 1,15), „odsjev slave i otisak Bića njegova” (Heb 1,3). Tim izričajima Pavao želi reći da je u Isusu nazočna veličanstvena stvarnost Božja, ali u isto vrijeme i da je u njemu ostvareno izvorno čovječstvo. „Objavljujući misterij Oca i njegove ljubavi, potpuno otkriva i čovjeka njemu samome te mu objavljuje uzvišenost njegova poziva. . . On koji je 'slika nevidljivoga Boga' (Kol 1,15) jest i savršen čovjek koji je Adamovim sinovima vratio sličnost s Bogom, koja je već prvim grijehom izobličena” (GS, br. 22).¹⁴ Svojim životom i naukom Isus nam je otkrio autentično lice Božje. Obznanjuje nam da Bog nije nekakav mrzovoljni samotnik, nego darivanje i zajedništvo ljubavi između Oca, Sina i Duha Svetoga. Tu ljubav proširuje i na svoju sliku, na svoga sugovornika u svijetu, tj. na čovjeka. Kao slika Božja čovjek je pozvan da se uključi u taj dinamizam ljubavi. Isus

12. G. BARBAGLIO, *Immagine*, u: F. ARDUSSO (ur.), *Dizionario teologico interdisciplinare II* (Marietti), Torino 1977, 270.

13. Pavlov krug umovanja je slijedeći: počinje od Boga, ide preko Bogo-čovjeka Isusa Krista i dolazi do čovjeka; ponovno polazi od čovjeka, ide preko Bogo-čovjeka Isusa Krista i vraća se k Bogu.

14. Odatle jasno proizlazi da se čovjekova sličnost s Bogom može umanjivati i popravljati. Čovjekova je životna zadaća da održi tu sličnost i da je ne narušava (usp. Post 3).

ga na to potiče svojim životom i naukom (usp. dvostruku zapovijed ljubavi: Mt 22, 34-40). Ako čovjek to prihvati, živjet će kao prava slika Božja; odbaci li tu ponudu, narušavat će u sebi sličnost s Bogom i time rastakati svoje ljudsko dostojanstvo. Jedino u ozračju Božje ljubavi, kako nam ju je objavio Isus, ljudski život postaje smislen i ima čvrsto uporište.

Druga temeljna Pavlova tvrdnja, prema kojoj se ljudi mogu oblikovati na sliku Božju ulazeći u zajedništvo s Kristom, samo je logički izvod iz prve, tj. da je Krist „savršena slika Božja”. Čuveni tekst poslanice Rimljanima izražava slijedećim riječima Božji spasonosni naum: „Jer koje predvidje, te i predodredi da budu suobličeni slici Sina njegova, te da on bude prvorodenac među mnogom braćom” (Rim 8,29). U središtu se nalazi Sin, u zajedništvu s njim novo čovječanstvo. To je poziv da se sudjeluje na Kristovu sinovstvu, da postanemo „sinovi u Sinu”.¹⁵ Isus Krist je radikalno „novi čovjek” (usp. Ef 4,11-13) kojega kršćani trebaju „odjenuti” (Rim 13,14; Gal 3,27); on je čovjek „po Bogu stvoren u pravednosti i svetosti istine” (Ef 4,24), čovjek „koji se obnavlja za spoznanje po slici svoga Stvoritelja” (Kol 3,10); on je novi Adam (usp. Rim 5,12-19; 1 Kor 15,21-25) koji postaje Prvijenac „novoga stvorenja” (2 Kor 5,17), novoga čovječanstva, kojega je on „model”, slika prema kojoj Bog suobličuje svoje izabranike (Rim 8,29). Čovjek treba dopustiti da se preobrazi u njegovu sliku (usp. 2 Kor 3,18). Međutim, Pavao daje do znanja da će čovjek samo po zajedništvu s Kristom biti sposoban da se ostvari kao autentična slika Božja.¹⁶ „Oni koji primaju s vjerom evanđelje, kojega je Krist bit, preobražavaju se u njegovu sliku snagom Duha” (2 Kor 3,18; 4,4).¹⁷ Pošto je postao jednak slici Sina „kršćanin prima prve plodove Duha” (Rim 8,23), po kojima postaje sposoban da ispuni novi zakon ljubavi. Po tome se Duhu. . . čitav čovjek iznutra obnavlja” (GS, br. 22). Tek uz tu nužnu pomoć Božje milosti „postat će zaista novi ljudi i graditelji novog čovječanstva” (GS, br. 30). A Isusov život i njegove evanđeoski nauk daju nam bitne označnice toga novog čovjeka: to je čovjek koji je potpuno otvoren Bogu, poslušan njegovoj volji i spreman ljubiti bližnjega.

2. Čovjek za Boga: otvoren Bogu i poslušan njegovoj volji

Ono što tvori najdublje dostojanstvo ljudske osobe jest njezina sposobnost da uđe u odnos s Bogom,¹⁸ da bude Božji sugovornik. Dok ta sposobnost ostane paralizirana i zapriječena, zbog bilo kojeg razloga, čovjek ne može postići puni razvoj, niti oblikovati uistinu ljudsko društvo. Ako nisu vođeni i oživljavani du-

15. Petar tu istu stvarnost izražava drukčijim riječima. Po njemu, kršćani su pozvani da obdareni u Kristu „skupocjenim i najvećim dobrima po njima. . . postanu dionici božanske naravi” (2 Pt 1,4).

16. Usp. E. TESTA, *Genesi I* (Marietti), Rim 21977, 266.

17. B. REY, *Creati in Cristo Gesu. La nuova creazione secondo s. Paolo* (AVE), Rim 1968, 232.

18. U tom smislu treba razumjeti i tumačiti i slijedeće tvrdnje IVANA PAVLA II.: „U stvari, kršćanstvo je antropocentrično upravo jer je potpuno teocentrično; i istodobno je

bokim duhovnim životom, napori čovjeka da izgradi pravedni i bratski svijet ne mogu imati uspjeha, nužno se strovaljuju u karikature pravednosti i bratstva.¹⁹ Stoga, kad je jednom čovjekov odnos s Bogom bio poremećen Adamovim grijehom, ljudi su trebali prije svega posrednika koji će biti kadar da ih povрати u autentični odnos s Bogom. Povijest spasenja, u stvari, i nije drugo doli dokumentacija volje Božje da ponovno stupa u dodir s čovjekom. Taj Božji pokušaj potpuno se ostvario kad je dobiven puni ljudski odgovor, a to se zbilo u „čovjeku Isusu Kristu” (1 Tim 2,5).²⁰ Upravo ono u čemu je stari Adam zakazao, a to je bio neposluš i prekid s Bogom u tome je novi Adam napravio ispravak. Naime, on se pokazao potpuno otvoren Bogu i poslušan njegovoj volji. Tako je postao valjani posrednik između čovjeka i Boga, i to upravo posredstvom preobrazbe samoga čovjeka, preobrazbom njegova srca. U njegovu se srcu zbilo obred pretvorbe u novoga čovjeka, čovjeka po Bogu. Možemo reći da je u Kristu čovjek ponovno „zareden” za čovjeka. Njegovom otvorenošću prema Bogu i poslušnošću čovjek je rehabilitiran u svom dostojanstvu i još više usavršen i promaknut. Evo, ukratko, kako se to ostvarilo.

Krist nam svojim životom i naukom objavljuje zvanje čovjeka i ujedno ga dovodi do svog ispunjenja. Proces tog ispunjenja, prema poslanici Hebrejima (5,5-10), odvijao se na slijedeći način. Krist „je u dane svoga zemaljskog života sa silnim vapajima i suzama prikazivao molitve i prošnje Onome koji ga je mogao spasiti od smrti. I bi uslišan zbog svoje predanosti: premda je Sin, iz onoga što prepati, naviknu slušati i, postigavši savršenstvo, postaje svima koji ga slušaju začetnik vječnog spasenja” (Heb 5,7-9). To savršenstvo i preobrazbu Isus nije postigao putem izvanjskih žrtava. On je prikazao Bogu krutu stvarnost svoje egzistencije i svoje smrti. Tu tragičnu situaciju, koja za druge ljude tvori nepremostivu zapreku zajedništvu s Bogom, Isus je učinio sredstvom savršenog zajedništva. Prikazom samoga sebe, tj. prihvaćajući u svom srcu preobrazbenu Božju akciju (Heb 2,10), Krist je bio usavršen i priopćuje tu savršenost drugim ljudima (Heb 10,14). Dakle, svojom predanošću i poučljivošću doveo je do vrhunca svoju otvorenost prema Bogu. Na taj način nanovo je stvorio čovjeka dodjeljujući mu i nova prava. A najvažnije pravo za puno ostvarenje čovjeka, za sretan i plodonosan ljudski život, po našem autoru, jest pravo da može ući u svetište Božje, tj. stupiti u zajedništvo s Bogom. Bez toga odnosa s Bogom ljudski život je prazan, ne može ostvariti svoju puninu. Taj odnos je neizostavni preduvjet da bismo mogli uspostaviti i ispravne odnose na ljudskoj razini. Posvemašnjim darom samoga sebe Krist je

---

teocentrično zahvaljujući svom jedinstveno antropocentrizmu” (Citirano prema: L' Osservatore Romano od 30. studenoga 1978.). Isto žele istaknuti i riječi E. Brunnera kad piše: „Naše pravo biće je extra nos et alienum nobis: . . . ekstatično je; čovjek je istinski čovjek kad je u Bogu” (E. BRUNNER, Dogmatique II, Geneve 1965, 71). Dosljedno tome, ako čovjek negira Boga, negira i sama sebe!

19. A. VANHOYE, Cristo ricreatore, 30; usp. H. DE LUBAC, Le drame de l' humanisme athée, Paris 1945, 10; PAVAO VI., Populorum progressio, br. 42.

20. Posrijedi je, dakle, „teandrično” djelo, djelo istodobno Božje i ljudsko, djelo koje je izvršio Bogo-čovjek Isus Krist.

radikalno izmijenio situaciju ljudi time što im je ponovno povratio to najvažnije ljudsko pravo. U stvari, vjernik je oslobođen čovjek, biće uzdignuto na najviše dostojanstvo, jer posjeduje pravo pristupa Bogu, u djetinjoj slobodi, zahvaljujući krvi Kristovoj (Heb 10,19: „Imamo, dakle, braćo, slobodan ulaz u Svetinju nad svetinjama, krvlju Isusa”.²¹ Imamo brata koji nas vodi (Heb 2,10-13), svećenika koji nas uvodi k Bogu (Heb 4,15-16; 10,21). Dar sinovske slobode u odnosu s Bogom uvodi novi dinamizam u odnose s braćom. Obdareni tim darom, kršćani će biti sposobni da nađu nova rješenja koja doprinose uvođenju kraljevstva pravednosti i ljubavi. To čine slijedeći Kristov put potpune poslušnosti Ocu i velikodušne solidarnosti i ljubavi prema svim ljudima. Ta u njemu su „skrivena sva bogatstva mudrosti i znanja” (Kol 2,2-3; usp. Ef 1,17-23; Fil 1,9-11).

Ljudima je bilo jasno da zlo proizlazi iz srca i da oni nisu kadri promijeniti svoje srce (Jr 18,11-12). A kad je srce zlo, najbolji zakoni ne služe ničemu. Ali, kako oblikovati u čovjeku savršeno srce, uistinu poučljivo Bogu, i u isto vrijeme puno bratske ljubavi, pitao se dugo čovjek. Isus mu je to pokazao. On je prihvatio da se podvrgne, u svom ljudskom biću, svemu onome što je stvaranje novog srca zahtijevalo. Vršeci volju Božju (Heb 10,7-9), on je naučio poslušnost (Heb 5,8) i postao je tako savršen čovjek (Heb 5,9), ideal na kojem se svaki čovjek može nadahnjivati i kojega u izvjesnom smislu treba asimilirati. „Sad postoji jedan novi čovjek, oblikovan u savršenoj poslušnosti i u čijem čitavom biću stoji napisan zakon Božji. Postoji 'novo srce', koje je Bog obećao preko Ezekijela (36,26), srce koje je potpuno otvoreno Bogu i svojoj braći. . . Ta preobrazba čovjekova srca u Isusu, ostvarena je u korist svijetu. U zajedništvu s njim po vjeri svatko od nas može postati 'novo stvorenje' (2 Kor 5,7), ulazeći tako u čudesnu stvarnost Novoga saveza”.²² U pretvorbi, usavršenju i proslavi povijesnog Isusa, pravoga čovjeka, uzdignut je na najviše dostojanstvo čovjek kao vrsta. Po primjeru prvog čovjeka, i Krist je glava novoga čovječanstva, čovječanstva koje je poslušno Bogu. I kao što je Krist na temelju svoje poslušnosti, koja se sastojala u prihvaćanju i vršenju volje Božje, bio uzvišen (Dj 2,36; Fil 2,9-11),²³ tako će i svi oni koji se u zajedništvu s njim preporode na taj novi život postati dionici tog

21. Jasno onda da će „svaka veličina ili dostojanstvo koje nije tijesno povezano s križem i njegovom mudrošću biti lišeno značenja za vjernika” (P. T. PULLEZ, *Il messaggio di S. Paolo sulla grandezza del credente e la sofferenza*, u: B. Mariani –ur.–, *La dignità dell'uomo alla luce della S. Scrittura* –Ed. Antonianum–, Rim 1979, 333).

22. A. VANHOYE, *Cristo creatore*, 36; ups. IVAN PAVAO II, *Redemptor hominis*, br. 9.

23. To nam pokazuje da je poslušnost Bogu i njegovoj volji put čovjekova uzvišenja, a ne umanjenja. Taj evanđeoski nauk ima svoju potvrdu i božansko opečaćenje u Kristovu životu, posebno njegovu uskrsnuću. U stvari, sav Isusov život se odvijao pod geslom poslušnosti: „Sidoh s neba ne da vršim svoju volju, nego volju onoga koji me posla” (Iv 6,38). On je tako postao uzor potpunog podvrgavanja Ocu. Ali ne samo da je on tako živio nego je i svoje sugovornike nastojao uvjeriti da je poslušnost Bogu oslobađajuća jer vodi do punog ostvarenja i života, dok je odbacivanje volje Božje, tj. grijeh, po svojoj naravi ropstvo koje vodi u smrt (Rim 6,21-23). Međutim, treba naglasiti da poslušnost ima moralnu vrijednost samo ako je slobodni i odgovorni izbor, ako je prijanjanje uz vrijednosti. Čovjek ne može pokloniti Bogu

uzvišenja.²⁴ Tako obnovljeni, ljudi mogu ući u slavu koja im pripada i uživati svoja najveća i najdublja prava. Širom su im otvorena vrata u život, bez ograničenja.

Da je Krist svojom poslušnošću, koja se očitovala na poseban način u njegovoj smrti, rehabilitirao i promaknuo čovjeka, to nedvosmisleno potvrđuju i drugi novozavjetni pisci. Tako u knjizi Otkrivenja čitamo: „Njemu koji nas ljubi, koji nas krvlju svojom otkupi od naših grijeha te nas učini kraljevstvom, svećenicima Bogu i Ocu svojemu” (1,5b-6a). A promaknuti znači dodijeliti novu konstitutivnu kvalitetu nekom biću; znači napraviti korak naprijed u integralnom posjedu punine bića u skladu s izvornim pozivom.²⁵ U našem konkretnom slučaju promaknuće je izraženo glagolima „dati” i „učiniti”. Ono je ostvareno: ljubavlju, oslobođenjem od grijeha, darom kraljevstva i svećeništva.²⁶ Drugim riječima, čovjek je u tom novom izdanju osposobljen da participira na Kristovu biću i na njegovim otkupiteljskim, kraljevskim, proročkim i svećeničkim kvalitetama. Ljubav Kristova, dakle, imala je za cilj da stvori novoga čovjeka. Odbaciti tu ljubav znači ostati neobnovljen, promašiti u ljudskom zvanju. Kristova

---

ništa većega od svoje volje; ali da bi to doista bio dar, on treba biti svjestan, slobodan i motiviran. Nema ništa konstruktivnije od spremnosti da se sloboda stavi na raspolaganje u službi ljubavi. Ta čovjek se tim više ostvaruje kao osoba što se više daruje drugima u ljubavi. To znači da se poslušnost ne smije shvaćati naprosto kao asketska krepost odricanja i nijekanja samih sebe; ona je bitno u službi suradnje i otajstva ljubavi, koja, da bi bila djelotvorna, mora proći preko križa. Osim toga, slušati može samo tko je slobodan! U stvari, u nerazumskom organskom i anorganskom svijetu, gdje nema slobode, ne postoji poslušnost nego nužno podvrgavanje instinktu ili prirodnim zakonima. A prava sloboda je sposobnost da se opredijeli za dobro. Takva sloboda, koja se poistovjećuje s poslušnošću koja nas oslobađa od zakona i ropstva grijeha, dolazi nam od nutarnjeg zakona Duha; Taj duh nas oslobađa i osposobljuje za pravednost, dobro i život (Rim 8). Ali da bi poslušnost mogla biti uistinu slobodna, treba biti podržavana spontanošću koja se rađa iz ljubavi. Iz svega toga proizlazi da je „poslušnost bez slobode ropstvo, a sloboda bez poslušnosti samovolja. Poslušnost veže slobodu, a sloboda oplemenjuje poslušnost. Poslušnost uči čovjeka ono što Bog traži od njega, sloboda mu dopušta da stvara on sam dobro” (D. BONHOEFFER, *Etica –Bompiani–*, Milano 1969, 211 sl.). Isus je utjelovio u sebi primjer slobodne poslušnosti. U stvari, on je istodobno bio potpuno slobodan i potpuno poslušan. Kao poslušni Sin slušao je volju Očevu; kao slobodno biće pristajao je uz tu volju svojim vlastitim izborom, bez prisile. Nažalost, današnji čovjek, kao pravo dijete svojih praroditelja, želi uzeti u svoje vlastite ruke upravljanje svojim životom, želi biti autonomni projektant samoga sebe odbacujući bilo kakvo autoritativno miješanje u svoj život. U tom kontekstu dolazi u krizu i ideja grijeha kao neposluha ili pobune protiv Božjeg gospodstva. Tako kriza poslušnosti povlači za sobom i krizu vjere i, posebno, krizu redovničkog života koji se bitno sastoji u traženju savršenosti ljubavi putem poslušnosti.

24. Usp. DSpir VIIa, stup. 625 sl.

25. P. CATALDO, *Promozione in Cristo nel prologo dell' Apocalisse* (1,5b-6a), u: B. Mariani –ur.–, *La dignità*, 422.

26. Ovdje postaje jasno da se adekvatni govor o cjelovitom ljudskom promaknuću ne smije ograničiti samo na traženje i postizavanje građanskih prava i na uvođenje i očuvanje socijalne pravde. Bez sumnje, sve je to potrebno za život dostojan čovjeka. Međutim, ne smije se obezvrijediti ili zanemariti ovaj drugi vid promaknuća koje nam je Krist podario darom svoje osobne stvarnosti omogućujući nam da imamo udioništvo na njegovu božanskom i ljudskom biću, što tvori dopunski oblik stvaranja. Upravo ovaj potonji vid treba biti na prvom mjestu, ako želimo biti u skladu s Isusovim učenjem.

smrt imala je za cilj da duhovno oslobodi čovjeka, da ga dovede ponovno u jedinstvo s Bogom, da ga promakne na dostojanstvo sina uz Sina Prvorodjenca. Kraljevsko svećeništvo, koje je posjedovao židovski narod, starozavjetni pisci shvaćali su u smislu da je taj narod baštinik kulta u pravoga Boga, da živi u njegovoj blizini, da sudjeluje na njegovoj svetosti i da treba biti prenositelj svih tih povlastica drugim narodima (usp. Izl 19,6). Sve se te prerogative u 1 Pt 2,1-10 pripisuju zajednici krštenika, tj. novom Izraelu. Krist promiče i osposobljava svoj narod da preuzme i vrši svećeničku službu u krilu čovječanstva. Iz svega toga proizlazi da se za Otk 1,5b-6a najviše promaknuće čovjeka ne sastoji u prvom redu u uspostavi socijalne pravde, nego u Kristovu otkupiteljskom djelu koje radikalno preobražava položaj čovjeka, i to: „1) putem oblativne 'ljubavi' koja je uvijek aktualna i aktivna, koja djeluje kao primordijalna i nezaustavna sila božanskog života koji je podaren čovjeku (Otk 1,5b); 2) putem stvarnosti duhovnog 'oslobođenja' iz stanja grijeha (Otk 1,5c); 3) uzdignućem čovjeka na dostojanstvo 'kraljevstva', koje je gospodarenje sobom i svijetom, i 'svećeništva' (Otk 1,6a).²⁷

Za novozavjetne pisce Kristova je smrt u isto vrijeme najjasniji izraz njegove poslušnosti volji Očevoj, i najsnažniji dokaz Božje ljubavi prema čovjeku. Polazeći od tog iskaza Božje ljubavi, Pavao s pravom zaključuje na veličinu i dostojanstvo čovjeka. U poslanici Rimljanima kliče: „A Bog pokaza ljubav svoju prema nama ovako: dok još bijasmo grešnici, Krist za nas umrije” (5,8;). Taj Božji postupak nepobitno dokazuje da je interes Božji čovjek, da je sve djelo Božje za čovjeka. To što je „Krist umro za naše grijeha” (1 Kor 15,3) tvori za Pavla najodlučniji i najsnažniji dokaz Božje ljubavi; Bog tu stavlja na vagu čovjeka i vlastitog Sina: da bi prvoga ponovno podigao na njegovo prvobitno dostojanstvo i još ga više unaprijedio, „nije poštedio svoga Sina, nego ga predade za sve nas” (Rim 8,32). Dakle, Kristovom smrću čovjekova situacija pred Bogom posve se izmijenila. Pavao o tome govori nadugo i široko u svojim poslanicama. Na taj način pomaže vjernicima da uvide svoje veliko dostojanstvo na koje ih je Bog uzdigao u Kristu. Međutim, on im istodobno daje do znanja da je taj neizmjerni dar u isto vrijeme i teška obveza²⁸ koja ih neprestano poziva da „umiru”, da ostanu na „križu”, tj. da slijede Krista. Drugim riječima, to za sobom povlači tešku i mučnu borbu: obvezu da se iz dana u dan živi „u novosti života” (Rim 6,4), da dopustimo da „u nama živi Krist” (Gal 2,20) i da vlada „zakon Duha” (Rim 8,2).²⁹ Kako vidimo, Pavao je veliki teolog kršćaninova dostojanstva i njegove veličine u Kristu. On to dostojanstvo utemeljuje na otkupiteljskom djelu Kristovu. U tom djelu se očituje Krist i njegovo biće, i istodobno tu se očituje prava istina o čovjeku.

27. P. CATALDO, Promozione, 436.

28. Isti princip susrećemo u francuskoj uzrečici: „Noblesse oblige”.

29. Usp. T. PULLEZ, Il messaggio, 366-367.

3. Čovjek za druge: solidaran s drugima i spreman da im služi

Biblijska objava nam posvješćuje središnju važnost odnosa među osobama, i u tom se slaže potpuno s modernom mišlju koja snažno ističe relacijski vid čovjeka. Psihologija, sociologija i strukturalna antropologija obznanjuju nam svakim danom sve više i dublje do koje su mjere odnosi među osobama sastavnice ljudskog bića i autentičnoga ljudskog ostvarenja. Izolirani čovjek ne postoji. Svaki čovjek postaje čovjekom samo u mreži odnosa. Osoba se budi i razvija zahvaljujući susretu s drugim osobama. Postupno ovladavanje vanjskim svijetom nije moguće bez ostvarenja brojnih odnosa među osobama. Kao idealan čovjek Isus je uspostavio savršen odnos s ljudima. Evo kako se to zbilo.

a) *Prihvatanjem mukotrpane ljudske egzistencije i smrti* – Prema poslanici Hebrejima Kristovo se poslanje sastojalo u tome da „privede k slavi mnoge sinove” (Heb 2,10). A da bi mogao postati „začetnik njihova spasnja” (2,10), on je trebao biti „usavršen patnjama” (2,10). Drugim riječima, da bi mogao izvesti ljude iz ropstva i privesti ih ponovno Bogu, Isus se trebao poistovjetiti s ljudima, trebao je prihvatiti njihovu situaciju, postati jedan od njih. Bilo je nužno, dakle, da stvarno preuzme put ljudskog življenja sa svim onim što ljudski život sa sobom nosi. A mi znamo da ljudski život ovdje na zemlji neizostavno prati patnja i smrt. Te krute stvarnosti bile su nepremostiva zapreka na putu ostvarenja čovjekovih snova, dubinskih težnji čovjekova srca za srećom i besmrtnošću. Dosljedno tome, ukoliko je Isus želio biti „začetnik spasenja”, bilo je potrebno da se prije svega suoči s tim mučnim stvarnostima i da nad njima izvojuje pobjedu, tj. da ih iskupi. To se i dogodilo. Podvrgavši se patnjama i smrti, i izvojevavši pobjedu nad njima, Isus je čovjeku vratio svu njegovu savršenost i svu njegovu slavu. Posredstvom svoje patnje i smrti „oslobodi one koji – od straha pred smrću – kroza sav život bijahu podložni ropstvu” (Heb 2,15). Dakle, da bi oslobodio ljude od ropstva i povratio ih na njihovo puno dostojanstvo, Krist je postao sličan njima i združio im se vezovima bratstva. Tu se patnja i muka shvaćaju kao čin solidarnosti s ljudima. „Svi oni koji žele vratiti ljudima njihovo puno dostojanstvo, nalaze ovdje neiscrpno svjetlo”.³⁰

Posredstvom patnje i smrti Isus je produbio solidarnost s ljudima i otvorio čovjeku put k Bogu. Te tragične stvarnosti, koje za druge ljude tvore nepremostivu zapreku zajedništva s Bogom i s ljudima, Isus je učinio sredstvom savršenog zajedništva. Dakle, njegova muka i smrt istodobno su posljedica njegove solidarnosti s ljudima i sredstvo kojim se služi da uspostavi narušeno zajedništvo s Bogom. Izjednačivši se, iz ljubavi, s ostalim ljudima u prihvatanju patnje i smrti, iako to nije zaslužio, Krist je ostvario preobrazbu čovjeka, postao je savršen čovjek (Heb 5,9; usp. 2,10 i 7,28). Na taj način je otvorio put potpune rehabilitacije i promaknuća za sve ljude. Njegova patnja i smrt postale su susretište najveće ljubavi. Odsada svaki patnik i osuđenik može osjećati i vjerovati da se uza nj

30. A. VANHOYE, *Cristo ricreatore*, 30.

nalazi Krist.³¹ Ljudska smrt i patnja iskupljene su i posvećene u Kristovoj smrti i boli.

Krist je prvi novi i savršeni čovjek. Kao takav ostaje jedini uzor svih ljudi. A mi smo gore vidjeli da je on svoje usavršenje, promaknuće, uzvišenje ostvario kroz patnju i smrt. To je bio obred njegova zaređenja za „velikog svećenika. . . ovjerovljena za odnose s Bogom” (Heb 2,17); to je bio proces njegova uzvišenja: „Nije li trebalo da Krist sve to pretrpi i uđe u svoju slavu!” (Lk 24,26). Primjer njegova života uči nas i pokazuje nam kako se ostvaruje ljudsko promaknuće.³² U tom procesu su poniženje i uzvišenje, križ i uskrsnuće nerazdruživo združeni. Bog pripušta da njegov pravednik iskusi patnje i nevolje, ali da bi ga spasio i uzvisio (usp. Ps 4). Ako ga za izvjesno vrijeme potpuno napusti, to čini zato da bi ga uzdigao na viši stupanj intimnosti i povezanosti sa sobom. Tako Bog liječi i uzvisuje ljude putem ludosti križa, postupak nad kojim se skandalizira velika većina ljudi. Tu se ne veliča križ radi križa, nego križ kao sredstvo iz kojega proizlaze milosni plodovi za pojedinca i za čovječanstvo. Uostalom, mi smo gore vidjeli da je Kristov križ najsnažniji dokaz Božje ljubavi za čovjeka: upravo se tu Bog pokazuje i dokazuje kao Biće za druge. Raspeti Krist postaje naprosto simbol „čovjeka za druge”.³³ Dok je Adam svojom ohološću i neposluhom otisnuo čovječanstvo u razorni egoizam i nemoć za ljubav, Krist je svojim posluhom i ljubavlju prekinuo taj lanac egoizma. Svojom naukom, svojim životom, i na poseban način svojom smrću on se pokazao bitno kao čovjek za druge (usp.: „Krist je umro za naše grijeh” – 1 Kor 1,3-; „Ovo je tijelo moje za vas” – 1 Kor 11, 24-; „Ovo je krv moja koja se za mnoge proljeva” – Mk 14,24; Mk 10,45; 2 Kor 5,15-). To ’u biti za druge’, što se očituje u otajstvu križa, ne objavljuje samo Božju bit, nego je i objava čovjeka njemu samome, tj. antropološki izraz značenja njegova života. U stvari, tu se otkriva pravi „identitet čovjeka”.³⁴ Bogo-čovjek Isus Krist istodobno nam otkriva taj identitet i osposobljava nas da ga ostvarimo. On nas oslobađa od opsjednuća egoizma da bismo mogli postati i živjeti kao autentični ljudi.³⁵ Dakle, to je oslobađanje da bismo živjeli za druge i u zajedništvu s drugima. Bog je ljubav i zato se k njemu ne može drukčije doći nego ljubeći. Kristova ljubav nas je oslobodila za Boga i za druge. Postali smo djeca Božja (usp. 1 Iv 3,1), i to zato jer ljubimo. Tko god ljubi, taj živi i taj je istinski slobodan. Tko ne ljubi, taj je u smrti. Tu se očituje u isto vrijeme lice Božje i slika autentičnog čovjeka. Dosljedno tome, dok živjeti „pribijen na križ” s raspetim Kristom tvori izuzetnu dinamičku veličinu čovjeka vjernika, željeti se odvojiti od tog „križa” (što je trajna napast pojedinaca i zajednica) znači vratiti se na stari način postojanja u udaljenosti od Boga, pasti ponovno u smrt. Razumljivo je, stoga,

31. Usp. IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis*, br. 13.

32. I. MANCINI, *Pellegrinaggio in Terra Santa e promozione umana*, u: B. MARIANI (ur.), *La dignità*, 162.

33. D. BONHOEFFER, *Resistenza e resa* (Bompiani), Milano 1969, 278.

34. D. SÖLLE, *Rappresentanza, un capitolo di teologia dopo la „morte di Dio”* (Queriana), Brescia 1970, 17.

35. Usp. P. van BUREN, *Il significato secolare dell’ evangelo*, Torino 1969, 153.

zašto Pavao naglašava Korinćanima da među njima nije ništa htio znati „osim Isusa Krista, i to raspetoga” (1 Kor 2,2). Međutim, on im istovremeno obznajuje da je „supatništvo” zajedno s Isusom, posebno kad se podnosi za druge, jamstvo „sudioništva” na njegovoj „slavi” (Rim 8,17). I kao što je za Njega uskrsnuće bilo „uzvišenje” (Fil 2,9; usp. Ef 1,22 sl.) upravo zbog prihvaćanja „smrti, pače smrti na križu” (Fil 2,8), tako će biti i za njih (usp. Rim 8,18; 2 Kor 4,17 sl.). Ta „logika križa”, koja je „ludost” za Grke i „skandal” za Židove, to je istinska veličina i prava „mudrost” pred Bogom koja ima spasonosno značenje za pojedinca i svijet (usp. 1 Kor 1,24 sl.; 2 Kor 12,9 sl.).³⁶

b) *Utjelovljenjem* – Samim time što je čovjek stvoren na sliku Božju (Post 1,26-28), to je već čvrsti temelj neizmjernog čovjekova dostojanstva. Kad je Bog u Isusu Kristu, tj. njegovim utjelovljenjem, postao na sliku čovjeka, to dostojanstvo je još više bilo uzdignuto. Genijalni sv. Augustin bio je toga duboko svjestan i želio je da to posvijesti i svojim slušateljima. U tu svrhu u jednom govoru kliče: „Čovječe, probudi se! Za te je Bog postao čovjekom. . . Za tebe je, velim, Bog postao čovjekom.”³⁷ Iz te središnje činjenice povijesti spasenja proizlaze mnogi važni zaključci glede teološke antropologije.

U Isusu Kristu ostvarilo se najuzvišenije promaknuće ljudskog bića, koje je uzdignuto na dostojanstvo Sina Božjega. Ljudska narav, predstavljena potpuno u Isusovu ljudskom biću, promaknuta je na Božansko. „Budući da je u njemu ljudska narav bila uzeta, a ne uništena, time je ona i u nama uzdignuta na veoma visoko dostojanstvo. Utjelovljenjem se naime Sin Božji na neki način sjedinio sa svakim čovjekom” (GS, br. 22). Dakle, ako čovječstvo u Isusu Kristu postaje jedno s božanstvom, ako božanska osoba Isusova postaje osoba čovjeka Isusa, onda u Isusu svi ljudi postaju jedno, jedna sama osoba s njim. Dosljedno tome, svi su ljudi u njemu uzdignuti. Budući da se taj proces promaknuća od ljudskog, sina čovječjeg, na božansko, Sina Božjega, ostvario u Bogo-čovjeku Isusu Kristu, samo stvarni i konkretni kontakt ljudi sa Sinom Božjim jamči autentično udioništvo na tom promaknuću (Iv 1,1-4).³⁸ Prije Krista nitko nije dopro do te i takve dubine u tumačenju čovjeka i razotkrivanju njegova dostojanstva.³⁹

Čovjek je biće koje Bog postaje kad se želi očitovati u sferi nebožanskoga. Božansko utjelovljenje u ljudsku narav, najsavršeniji je čin usavršenja ili promaknuća ljudske naravi.⁴⁰ Da je Bog postao čovjekom, to je odsada dio ljudske na-

36. Opširnije o tome, vidi: T. PULLEZ, *Il messaggio*, 368-370.

37. SV. AUGUSTIN, *Sermo* 185: PL 38,997: „Expergiscere, homo: pro te Deus factus est homo. . . Pro te, inquam, Deus factus est homo”. – Na toj pozadini postaju još zvonkije i sadržanije čuvene riječi MAKSIMA GORKOG: „Čovjek – kako to gordo zvuči!”.

38. Usp. I. MANCINI, *Pellegrinaggio*, 160; M. FLICK-Z. ALSZEGHY, *Antroplogia*, u: G. Barbaglio (ur.), *Nuovo dizionario di teologia* (EP), Rim 1979, 23.

39. Usp. H. De LUBAC, *Le drame*, 12 sl.; K. RAHNER, *Il cristianesimo anonimo*, u: F. ARDUSSO (ur.), *La teologia contemporanea*, 448.

40. Središnja stvarnost naše vjere je činjenica da je Vječna Riječ Očeva uzela ljudsku narav da bi bila čovjek kao i mi. Preuzimajući ljudsku narav, ponovno je povratila u prvobitno stanje božansku sliku koja je grijehom bila izobličena, ali je još i više uzdigla tu narav.

ravi. S druge strane, Pavao nas želi uvjeriti da je čovjek stvoren u vidu utjelovljenja Sina Božjega (kristocentrizam). Sama ta činjenica nam već mnogo kaže o izuzetnosti ljudske naravi i njegovu velikom dostojanstvu.⁴¹

Iz svega onoga što je gore rečeno jasno proizlazi da kršćanstvo nije samo transcendencija, nego je bitno imanentno i ovom svijetu, jer je religija utjelovljenja. Dosljedno tome, nije niti smije biti bijeg iz svijeta.⁴² U stvari, jedino kršćanstvo, na osnovi Kristova utjelovljenja i pridružujući tijelo trijumfu duha, proglašava i brani integralno dostojanstvo čovjeka. Neosnovano je stoga kazati da je kršćanstvo neprijateljski raspoloženo prema tijelu.⁴³ Apostol kliče: „Proslavite, dakle, Boga u tijelu svojem!” (1 Kor 6,20). Sve nam to pokazuje da čovjek i stvorenje nisu anulirani pred Bogom Isusa Krista, nego revalorizirani, na poseban način u njegovu utjelovljenju.⁴⁴ Dakle, puno i cjelovito vrednovanje ljudske osobe duguje se Kristu.⁴⁵ Čovjek je cjelovit i autentičan čovjek kad je u Kristu. Naša današnja kriza jest kriza razvoja u snažniju kršćansku civilizaciju. Teocentrični humanizam srednjeg vijeka, pun beskonačnoga, i isključivo ljudski našega doba, zabrinut pretežno na organiziranje konačnoga, trebaju ustupiti mjesto kristocentričnom koji će biti sinteza obaju prethodnih. U Bogočovjeku Isusu Kristu zastupljene su obje dimenzije: božanska i ljudska. Iz pokušaja da se novo zadobije cjeloviti i autentični humanizam kršćanske predaje (stare, srednjovjekovne, moderne) rodio se „integralni humanizam” J. Maritaina.

c) *Služenjem drugima* – Iz svega onoga što znamo o Isusu, on se ne može predstaviti drukčije nego kao „onaj koji ljubi, koji živi za druge”.⁴⁶ Tu ljubav je posebno pokazao „dajući svoj život za nas” (LG, br. 42; usp. 1 Iv 3,16; Iv 15,13). Poput Sluge Jahvina nije tražio svoje vlastito pravo, nego dobro drugih. Na se je naše boli uzeo da bismo mi ozdravili (Iz 53,4 sl.).⁴⁷ Upravo jer je tako živio Bog ga je uzvisio (Iz 52,13; usp. Fil 2,5-11). Njegovo je uskrsnuće znak da ga je Otac takvoga prihvatio, da je u njemu prihvatio čovječanstvo.

41. Usp. M. FLICK-Z. ALSZEGHY, *Antropologia*, 25.

42. G. BOF, *Umanesimo*, u: G. Barbaglio (ur.), *Nuovo dizionario di teologia*, 1828. – Na to svraćaju pozornost i Oci II. vatikanskog koncila kad vele da Krist u srcima ljudi „ne budi samo želju za budućim vijekom nego takoder samim time nadahnjuje, pročišćuje i učvršćuje ona velikodušna nastojanja kojima se ljudska obitelj trudi da poboljša životne uvjete i da tom cilju podloži svu zemlju” (GS, br. 38).

43. To s pravom ističe L. GARI-JAUME, *Lo spirito del Cristo risorto fattore di promozione umana secondo la letteratura Paolina*, u: B. Mariani (ur.), *La dignità*, 327.

44. Usp. J. MARITAIN, *Umanesimo integrale*, Torino 1969, 119. Ipak treba reći da se „Maritain-ov humanizam ne može uzeti kao reprezentativan za kršćansku izvornu misao, jer uključuje u sebi dualizam (svijet-Bog; povijest-kraljevstvo), što je u očitoj protivnosti s biblijskom antropologijom i soteriologijom” (J. M. GONZALEZ-RUIZ, *Il cristianesimo non è un'umanesimo*, Assisi 1972, 162).

45. S pravom onda K. Barth tvrdi da je bez Krista nemoguće postati čovjek u pravom i punom smislu. I za toga velikog teologa Kristovo utjelovljenje, njegovo čovječstvo, tvori arhimedovsku točku utemeljenja ljudskog dostojanstva. Činjenica da je Isus čovjek, da je on brat svakog čovjeka, to tvori dio ljudske naravi. Po Barthu, to bi trebalo biti osновиšte svake antropološke teologije (usp. K. BARTH, *Dogmatica Ecclesiale* –EDB–, Bologna 1968, 192).

46. E. FUCHS, *Jesu Selbstzeugnis nach Mt 5*, u: *ZThK* 1954, 27.

47. Usp. još GS, br. 22,38,39,45; IVAN PAVAO II., *Redemptor hominis*, br. 7-13.